

Burdur Bölgesi Prehistorik Kültür Dönemlerinin İsimlendirilmesiyle İlgili Bazı Düşünceler

Refik DURU*

Prehistorik dönem kültürleri hakkında çalışma yapan bilim insanlarının araştırmalarının sonuçlarını, arkeoloji biliminin daha önce konulan ve herkes tarafından kabul edilen -veya kabul edildiği varsayılan- kurallarına uygun şekilde hazırlayıp sunmaları doğal olarak zorunludur. Bu kuralların başta gelenlerinden biri, 'Kültür Tarihi' sürecinin hem içerik / anlam, hem tarihsel (kronolojik) açıdan bölümlere ayrılarak incelenmesini öngören sisteme uymaktır. 19. yüzyılın başlarında bu konu ile ilgili olarak ortaya konulan, uygarlık sürecinin yazının bulunuşundan önceki yüz binlerce yıllık kısmını 'Taş', 'Tunç' ve 'Demir' çağları şeklinde ayıran üçlü sistem, bugüne kadar çok tartışılmış, ayırım kendi içinde bazı değişikliklere uğramış ve önemli ekler yapılmıştır¹. Üçlü Sistem'deki Taş Çağı, önce Paleolitik, Mezolitik, Neolitik gibi ikincil evrelere, daha sonra bu evreler kendi içinde, Alt / Eski, Orta, Üst / Geç Paleolitik'e, Tunç Çağı da İlk, Orta ve Son / Geç Tunç olarak daha alt bölümlere ayrılmış, bu arada Mezolitik'e paralel olarak da Epi-Paleolitik tanımının kullanımına başlanarak, önemli anlam kaymaları olmuştur. Arkeolojik araştırmaların sayısal olarak olağanüstü arttığı, araştırma yöntemlerinin geliştiği, doğa, fen ve sosyal bilim dallarıyla daha yakın işbirliği içine girildiği günümüzde, sözü edilen üst ayırma ve zaman içinde ona yapılan eklere de genelde uyulmaya çalışılarak, arkeolojik bulgu ve belgelerin değerlendirilmesine devam edilmektedir.

Bütün bu süreç içinde 'Üçlü Sisteme' yapılan en önemli ve kapsamlı ek, geçtiğimiz yüzyılın ortalarında Gordon Childe tarafından gündeme getirilen, '*Neolithic Revolution* / Neolitik Devrim' kavramı olmuştur². Başlangıçta kullanılan Neolitik deyiminden oldukça farklı anlam içeren bu devrimle özet olarak söylenecek olursa, o zamana kadar toplayıcılık ve avcılıkla yiyecek ihtiyacını karşılayan, dolayısıyla gezginci / göçebe bir hayat sürdürmeye mecbur kalan insan topluluklarının, bu aşamadan itibaren kapsamlı bir ekonomik ve sosyal değişim gerçekleştirerek, yiyeceklerini bizzat üretip (tarım ve hayvancılık ile), ihtiyaçlarını doğrudan kendilerinin karşılamaya başlayarak yaşamlarını sürdürecek duruma geldikleri varsayılıyor, bu olağanüstü gelişmelerin pek çok değişimi de tetikleemesinin kaçınılmaz olduğu öne sürülüyordu. Değişim ve dolayısıyla gelişimin en önemlilerinden biri, insan gruplarının açık bir alanda yapay kapalı mekânlar, yani kulübe ve evler yaparak bir arada sürekli oturmaya başlamalarıydı. Giderek kalabalıklaşan ve ortak yaşamın gereği olan iş bölümü, uzmanlaşma ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan başka toplumsal gereksinmelerin de etkisi ile 'Köy' ölçülerinden, giderek 'Kasaba'

* Prof. Refik Duru, Yazanlar Sok. 2/6, 34740 Suadiye, İstanbul. E-posta: rfduru@yahoo.com

1 Söz konusu sistem ilk kez Kopenhag Müzesi Uzmanlarından Christian Thomsen tarafından kurgulanmış, daha sonra halefi Jens Worsaae ve John Lubbock tarafından ilk alt bölümler yapılmıştır.

2 Childe 1951; Childe 1952.

denebilecek birimler haline gelen bu ilk yerleşik yaşam modeli, değişik yönlerde gelişmesini sürdürerek, daha karmaşık yapıları olan toplumsal oluşumları doğuruyordu.

Kültür tarihinin kuşkusuz en önemli dönemeci sayılabilecek olan bu yeni 'Neolitik' kavramı da son on yıllar içinde, Doğu Akdeniz ülkeleri, Kuzey Mezopotamya ve Anadolu gibi Önasya ülkelerinde yapılan araştırmalarla büyük oranda değişikliğe uğramıştır³. Bir yanda, başlangıçta köy boyutunda olduğu düşünülen Neolitik yerleşmeler için verilen tarihlerden binlerce yıl önce bile, büyük ölçekli yapı ve dev boyutlu anıtların bulunduğu yerleşmeler ortaya çıkıyor⁴, öte yanda bir yerlerde göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçmek için yiyecek üretiminin özellikle de tarımın bilinmesinin 'olmaza olmaz' koşul olmadığını gösteren köy ve kasabaların varlığı öğreniliyordu⁵. Araştırmaların günümüzde bulunduğu noktada, artık bu deyim bilim insanlarının ifade ve önerilerine cevap veremez duruma gelmiştir. Dünün sınırlı boyutlu Neolitik kavramı, bugün *Proto-Neolithic*, *Pre-Pottery Neolithic A*, *Pre-Pottery Neolithic B*, *Pre-Pottery Neolithic C*, *Aceramic Neolithic*, *Early Neolithic* ve *Late Neolithic* olarak ana bölümlere, hatta bunlar da kendi içlerinde ara evrelere ayrılarak algılanmaya çalışılmaktadır.

Neolitik sonrası ile Anadolu'da tarihi çağlara giriş için kabul edilen M.Ö. 1950 yılları arasındaki zaman aralığı, söz konusu sistem içinde, '*Early Chalcolithic* - Erken Kalkolitik', '*Middle Chalcolithic* - Orta Kalkolitik' ve '*Late Chalcolithic* - Geç Kalkolitik', '*Copper Age* - Bakır Çağı', '*Early Bronze Age* - İlk Tunç Çağı' ve '*Middle Bronze Age* - Orta Tunç Çağı' olarak, bakır ve tunç'un kullanımının başlayıp yaygınlaşmasını çağrıştıran isimler taşıyan dönem ve onların da alt ara dönemlerine ayrılarak anılmaktadır.

Yukarıda sadece isimlerini saydığımız, alet yapımında kullanılan ham maddeye bağlı kalınarak kurulmuş olan ana sistematikteki bütün dönemler hemen her ülkede, hatta bazen Anadolu'da olduğu gibi ülkenin bölgeleri arasında bile, hem onlara yüklenen anlam ve nitelikler / özellikler, hem de kronolojik karşılıkları açısından farklılıklar taşımaktadır. Bilim insanları her bulduklarını, yeni belge ve oluşumları bu sistemin içine sokmaya mecbur olmakta, kendilerini buna zorunlu hissetmekte, böylece durum giderek daha da karmaşıklararak, işin içinden çıkılması zorlaşmakta, bu arada bazen çelişiklere de düşülmektedir.

* * *

Biz bu yazımızda, tarihöncesi dönemlerini ortak bir anlayış içinde araştırmak ve değerlendirmeleri bir sistematik içine sokmak amacıyla çok iyi niyet ve doğru bir yaklaşımla yapılmış olan, böylece bilim insanlarının tümünün ortak bir dil konuşmasını sağlamak isteyen söz konusu sistemin tümünü eleştirmek ve bu işin mantığında ve uygulamalarında görülen aksaklıkları belirtip vurgulayarak, sistemi tümüyle veya kısmen değiştirmeye çalışmak gibi bir amaç gütmüyoruz. Sistemin tümüyle değişmesinin gerekli olduğuna inanıyoruz; ancak bu türde çok uzun soluklu, zahmetli bir çalışmaya girişmeye niyetli değiliz. Amacımız, adı geçen sisteme uyararak, 35 yılı aşkın zamandır araştırılmasını sürdürdüğümüz 'Burdur Bölgesi Prehistorik Kültürleri' için kullanılan isimlendirmeyi (*terminoloji*) eleştirmek ve bunların yerine yeni tanımlama önerileri yapmaktır.

* * *

3 Burada söylediklerimiz ve özellikle 'Neolitik' kavramı hakkındaki tarihî gelişme sürecinin kısa özeti, meslektaşım Prof. Mehmet Özdoğan'ın bir süre önce yayınlanan bir yazısında anlatıldığı için, burada üzerinde daha fazla durmayacağız. Bk.: Özdoğan 2012. Özdoğan yazısında, Önasya'da Neolitik'in başlaması, gelişmesi ve daha sonra da kendi kabulü çerçevesinde bu yaşam biçiminin Anadolu'nun batısına ve giderek daha batıya hareketini kuramsallaştırmaya çalışılmaktadır.

4 Göbeklitepe ve Nevalı Çori başta olmak üzere Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu'daki birçok merkez gibi.

5 Anadolu'da -olasılıkla- Suberde ve Aşıklı ile Balkanlar'da Lepenski Vir bu tür merkezlerden bazılarıdır.

Burdur Bölgesi'ndeki ilk tarihöncesi kazısını 1957 yılında Hacılar'la başlatan James Mellaart, yaptığı çalışmaların sonuçlarını yorumlarken, bu yerleşmenin yaklaşık 5 m.'lik birikim halindeki ana toprak üzerindeki ilk 7 yapı katı yıkıntısı içinde çanak çömlek (çç) bulamadığı için, bu süreci 'Aceramic Neolithic - Akeramik / Çanak Çömleksiz Neolitik' olarak isimlendirmişti⁶. J. Mellaart'a göre, Akeramik Neolitik'in son yapılaşma evresinin yıkılmasının ardından Hacılar terk edilmiş, yaklaşık 1000 yıl kadar sonra, aynı yerde yeniden yerleşilmeye başlanmıştı. Çömlekçiliği bilen bu yeni halk, kendisinin tanımlanmasıyla 'Late Neolithic - Geç Neolitik (GN)' yerleşim katlarının sahipleriydi. Hacılar'da GN aşamasından sonraki yerleşmeler, 'Early Chalcolithic - Erken Kalkolitik (EK)' olarak tanımlanmıştı. Bütün bu dönemlerin Mellaart tarafından yaptırılan C14 hesaplamalarının sonuçları ile ortaya şöyle bir sıralanma ve tarihleme durumu çıkıyordu:

—————	yak. M.Ö. 5800
Hacılar I	
	Erken Kalkolitik (EK)
Hacılar V	
—————	yak. M.Ö. 6000
Hacılar VI	
	Geç Neolitik (GN)
Hacılar IX	
—————	yak. M.Ö. 6500
A r a	
—————	yak. M.Ö. 7500
Hacılar I	
	Akeramik Neolitik
Hacılar VII	
—————	yak. M.Ö. 8000
A n a t o p r a k	

* * *

Hacılar'ın yukarıda verilen tabakalaşma durumu (*Stratigrafi*) ve bunların kronolojik karşılıkları uzun süre herhangi bir itiraz görmeden kabul edilmişti. 1976 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi adına, Burdur ve yakın çevresinde çalışmalara başladık. 'Burdur Bölgesi Prehistorya Araştırmaları Projesi' başlıklı bu çalışmada, önce Kuruçay Höyük'te 1978-1988 arasında 11 yıl süren kazılar yapıldı⁷. Bu çalışmayı Höyücek (1989-1992)⁸ ve Bademağacı Höyüğü kazıları izledi (1993-2010)⁹. Kuruçay kazıları sırasında, 1985 ve 1986 yıllarında iki dönem Hacılar ören yerinin etrafında 28 ayrı noktada küçük sondajlar yaparak, Mellaart Ekibi kazılarının sonra ermesinin hemen ardından, yörede başlayan ve bir süre devam eden kaçak

6 Mellaart 1970, 4 vdd. James Mellaart, Anadolu'da ilk kez karşılaştığı söz konusu Hacılar yerleşiminin kültür serisini isimlendirmek ve yorumlamak zorunda idi. Kendisi bu çok çetin işi, o günkü bilgi düzeyinde en iyi ve yaratıcı şekilde yapmıştı. Bilgilerimizin olağanüstü arttığı bugünlerde, 1960'lı yıllarda söylenenleri eleştirirken doğrusu rahat olmadığımı hissediyorum. Bu yazının bitiminden çok kısa bir süre önce vefat eden değerli meslektaşım ve dostum J. Mellaart'ın Anadolu Tarihöncesi Arkeolojisine yaptığı çok değerli katkıları vurguluyor, kendisini sevgi ile anıyorum.

7 Duru 1994a; Duru 1996.

8 Duru - Umurtak 2005.

9 Bademağacı kazılarının yıllık önraporları için bk.: Duru - Umurtak 2011.

kazılar sırasında bulunduğu ve talan edildiği ileri sürülen 'Mezarlık' alanlarını tespite çalıştık¹⁰. Araştırmalarda mezarlık ve ona ilişkin bulguların ele geçmemesine karşılık, açmaların ikisinde, J. Mellaart'ın çalışmalarında saptanmış olan Hacılar Akeramik Neolitik yerleşmesinin çok önemli ve ayrıncı bir bulgusuna, 'kireç katkılı harçla' yapılmış taban parçalarına (*Terrazzo*) rastlanıldı¹¹. Kazı yapılan alanın 100 / 150 m. kadar kuzeyindeki bu kireç harçlı tabanların, Mellaart ekibinin bulduğunun benzeri yöntemle yapılmış tabanları kullanan yerleşmelerle aynı döneme ait olduğunda kanımızca kuşku yoktu. Ancak bizim 1985/86 yıllarında saptadığımız *terrazzo* tabanların birinin hemen üzerinde, *in situ* çç kırıkları da bulunuyordu. Böylece bu tabanların ait olduğu yerleşmelerde çömlekçiliği tanımayan insanların değil, çç yapım yöntemini bilen, hem de oldukça iyi bilen toplulukların oturmuş oldukları sonucuna varıldı. Dolayısıyla Hacılar'da önceleri 'Akeramik Neolitik' olarak tanımlanan yerleşmelerin aslında 'Çanak Çömlekli Neolitik'e ait oldukları, ilk araştırma dönemi sırasında kazılan kesimlerde çç bulunmamasının bir rastlantı olduğu anlaşılıyordu.

* * *

Bademağacı Höyüğü'nde yaptığımız kazılarda, ana toprak üzerindeki Erken Neolitik I / 8 (EN I / 8) yerleşmesinde, Hacılar'da J. Mellaart'ın bulduğu, daha sonra aynı kesimlerdeki mezarlık arama çalışmalarında tespit ettiğimiz tabanların benzeri kireç harçlı taban parçaları ortaya çıktı. Hacılar'ın *terrazzo* tabanlı yerleşme katıyla çağdaş olduğunu kabul ettiğimiz Bademağacı *terrazzo*'sunun ait olduğu yerleşmede, hatta onun daha altındaki EN I / 9 yapı katında da çç bulunuyordu¹².

Yukarıda sözü edilen son bulgularla bir kez daha Burdur Bölgesi'nde Neolitik'in en eski evresinin çok büyük olasılıkla Akeramik Neolitik olmayıp, çç'li bir Neolitik olduğu ve bu dönemin, yöre Neolitik'inin bilinen en erken evresi olan, bizim isimlendirmemizle Erken Neolitik I'e ait olması gerektiği sonucuna varıldı.

* * *

Stratigrafi sistemindeki isimlendirme konusunda yapılan bu düzeltme işlemine paralel olarak, Bademağacı EN I / 8 yapı katından alınan bir C14 ölçümü, *terrazzo* taban ile ilgili bu yerleşmenin M.Ö. 7000 dolaylarına ait olduğunu gösteriyordu¹³. 1960'ın ilk yıllarında yapılan ve M.Ö. 8000 dolaylarını veren Hacılar EN I / 5 yerleşme katının C14 ölçümünün¹⁴, 2000'li yılların başlarında aynı yöntemle yapılan Bademağacı örneğinin verdiği M.Ö. 7000 tarihlerine uygun olarak, kanımızca 1000 yıl kadar günümüze doğru çekilmesini ve yukarıda verdiğimiz stratigrafi ve kronoloji cetvelinin de buna uygun şekilde -ilerideki sayfalarda görüleceği gibi- değiştirilmesini gerektiriyordu.

* * *

Hacılar'da başlangıçta 'Akeramik Neolitik' olarak tanımlanan dönemi uzun bir zaman aralığından sonra izleyen ve J. Mellaart'ın 'Geç Neolitik (GN)' olarak isimlendirdiği Hacılar IX-VI yerleşme katlarının bulguları, Bademağacı'nda EN II olarak tanıttığımız Erken Neolitik'in ikinci

10 Duru 1989; Duru 1994b.

11 Duru 2003, 553.

12 Hacılar ile Bademağacı *terrazzo*'sunun analizleri sonunda, iki merkezin örnekleri arasında, katkı maddelerinin oranları ve kireç taşının yakılma yöntemi konusunda bazı farklılıklar vardır (Doç. Dr. Ahmet Güleç'in araştırma sonuçları ve özel görüşmeler). Bu farklılıklar harçta kullanılan malzemenin (*agrega*) iki merkezin yakın çevresindeki durumu ile ilgili olmalıdır.

13 Duru 2003, 573.

14 Erdoğan v.d. 2004, Hacılar sayfası.

evresi yerleşmeleriyle hem mimarlık hem de çğ açısından tam anlamı ile paralellik içindedir (İki merkezin çğ'sinde gözlenen bazı küçük farklılıklar, bölgenin güneyi ile kuzeyi arasında bu konudaki gelişmişlik düzeyi ile ilgili olmalıdır)¹⁵. Aradaki yakın ilişkiler nedeniyle Hacılar GN IX-VI katları, Bademağacı EN II / 4B - 1 ile tarihsel ve kültürel olarak aynı düzlemde sayılmış, bütün bunlara bağlı olarak da, Hacılar'ın GN olarak tanımlanan söz konusu yerleşmelerinin EN II olarak yeniden isimlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

* * *

Hacılar'ın kültürel sıralama sistemine ilişkin bir diğer önemli husus, kazı raporlarında kullanılan 'Erken Kalkolitik' deyimini ile ilgilidir. Bakır ve taş'ın birlikte alet yapımında kullanıldığı dönem anlamına gelen bu tanımlı Anadolu Yaylası kültürleri için ilk kullanan J. Mellaart, GN - EK ayırımının gerekçesi olarak, Hacılar GN VI yapı katının yıkılmasından sonra kurulan EK V yerleşmesinden itibaren mimarlıkta ortaya çıktığını ileri sürdüğü değişiklikleri, daha önemlisi çğ yapımındaki farklılaşmayı göstermiştir. Meslektaşımıza göre, Hacılar EK V yerleşmesinden EK II yerleşmesinin sonuna kadar olan süreçte kullanılan çğ çok kaliteli boya bezemeli bir türdür ve bu durum yeni bir kültür döneminin işaretleri sayılmalıdır. Gerçekten de bu tabakalarda ele geçen çğ, o güne kadar Anadolu ve Yakın Doğu'dan tanınmayan, tüm tarihöncesi dönemlerde üretilmiş en yüksek kalitede olan, bir kısmı alışılmamış fantastik boya süslemeli bir tür idi. Bu gerekçelerle Hacılar'ın bu son beş yerleşim evresi (Hacılar V - II B), daha eski yerleşmelerden tamamıyla ayrılarak, yeni bir döneme ait olarak tanıtılmıştı.

* * *

Hacılar EK V - III yerleşmeleri ile bu süreçte yaşamış olan Kuruçay 10 - 8 yerleşmelerinin mimarlık durumları açık şekilde anlaşılabilir. Ancak iki merkezin söz konusu dönemlerinin çğ buluntuları arasında tam anlamı ile paralellik vardır. Bu durumu irdeleyen G. Umurtak'ın da belirttiği gibi¹⁶, mimarlıktaki belirsizliğe karşın, çğ ilişkilerine bakılarak bu yerleşim dönemlerinin bölgede en erken Neolitik aşamadan beri süregelen kültürel sürecin kırılmadan gelişerek, belki bir oranda da değişerek devam ettiği söylenebilir; dolayısıyla bu yerleşmelerin Neolitik'ten ayırıp, Erken Kalkolitik şeklinde isimlendirilmesi isabetli olmamalıdır.

* * *

Hacılar'da EK'nın son yerleşimi olan I. kat, kendinden daha erkene ait yerleşmelerden mimari açıdan tümüyle farklı karakterde bir yerleşmedir. Bu yerleşmede, güçlü duvarları, oda içlerinde payanda çıkıntıları (*buttress*) olan, bir önceki Hacılar IIB'den çok değişik bir mimarlık uygulaması başlamıştır. Buna ek olarak, Hacılar I'de ele geçen çğ, biçim ve bezemesi bakımından eski dönemlerin malzemesinden farklıdır. J. Mellaart bu kökten değişimi, Hacılar IIB'yi yıkan bir göç hareketi ile açıklamaktadır.

Mimaride benzeri olgu Kuruçay'da da gözlenmiştir. Kuruçay 7 yapı katında, o zamana kadar bu höyükte rastlanmayan, Hacılar EK I'deki mimarlığa bire-bir uyan bir mimari uygulama ortaya çıkmıştır¹⁷. Bu yerleşmenin çğ'si de Hacılar I'den tanınanlara uymaktadır. Ancak ne var ki, biçim ve süsleme tekniği açısından farklı nitelikte olan bu yeni çğ, Kuruçay'da daha erken yerleşmelerin buluntuları arasında da oldukça bol miktarda örnek vermiştir¹⁸.

15 Duru 2008, 24 vdd; 53 vdd.

16 a.g.e., 45 vdd.; Umurtak 2011.

17 Duru 1994a, 11 vdd.

18 a.g.e., 46 vd.

Görünen odur ki, birbirinden 10 km. uzaklıkta kurulu iki yerleşmenin, Hacılar ile Kuruçay'ın kaderleri de ortak. Neolitik'in belirli bir döneminden başlayarak Hacılar I'in ve Kuruçay 7'nin yıkılışına kadar olan süre içinde -aradaki bazı ayrıntı farklılıkları dikkate alınmazsa-, iki merkezde benzer gelenek ve yaşam şekillerine sahip, aynı kökenden halklar yaşamış olmalıydı. Son aşamadaki değişikliklerin de birlikte yaşandığı ve Hacılar I - Kuruçay 7 çizgisinin başlarında, eskiden beri burada yaşayan toplulukların içinde var olan değişik kökenli -farklı birikimleri olan- insanların bölgede egemen duruma geldiği ve bu değişimin bir tarih farkı içermediği söylenebilir.

* * *

Bu gerekçelerle Neolitik'in başından itibaren bölgede yaşananları bir kültürel sürekliliğin gelişerek, değişerek devam etmesi şeklinde algılamak, Mellaart Ekibi'nin sıralamasıyla Hacılar Akeramik I - VII, GN IX - VI ve EK V - I'den oluşan uzun süreci birbirinden ayırmadan, bütün bu yerleşme dizininin bütününü aynı isimle tanımlamanın doğru olacağını düşünüyoruz. Hacılar I'de gözlenen değişim bir gerçektir ama tarihsel ve kültürel bakımdan eskiden gelen süreçten ayrılmadığı için, bu basamağı da gelişme sürecinin en son basamağı olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Kanımızca 'Erken Kalkolitik' tanımının bölgemizde kullanılması için mantıklı bir gerekçesi bulunmamaktadır; dolayısıyla da bütün bu gelişme çizgisini tümüyle Neolitik olarak tanımlamak doğru olacaktır.

Yukarıda yapılan Hacılar Akeramik Neolitik, GN ve EK evrelerinin yeni baştan irdelenip isimlendirme açısından değerlendirilmesi sonucunda, Hacılar'ın stratigrafi cetvelinin, bunların kronolojik karşılıklarının ve dönem isimlerinin aşağıdaki şekilde olmasının daha doğru olacağını düşünüyoruz:

_____	yak. M.Ö. 5800
Hacılar I	
Geç Neolitik (GN)	
Hacılar V	
_____	yak. M.Ö. 6000
Hacılar VI	
Erken Neolitik II (EN II)	
Hacılar IX	
_____	yak. M.Ö. 6400
A r a	
_____	yak. M.Ö. 6500
Hacılar I	
Erken Neolitik I (EN I)	
Hacılar VII	
_____	yak. M.Ö. 7200
A n a t o p r a k	

* * *

Burdur Bölgesi prehistoryasının kültürel sıra düzeninin önemli bir başka sorunu da, Hacılar, Bademağacı ve Kuruçay'da EK'nın bir yangın felâketiyle tahribinden sonraki durumla ilgilidir. Hacılar I yerleşmesinin yıkılmasından sonra höyük terk edilmiş ve bir daha burada yerleşilmemiştir Bademağacı'nda EK'nın yıkılmasının ardından uzun süre höyükte yerleşme olmamış,

M.Ö. 2700'lerde İlk Tunç Çağı II (İTÇ II) başlarında yeni bir yerleşme süreci başlamıştır¹⁹. Kuruçay'daki durum biraz farklıdır; Kuruçay 7. yapı katının yıkılmasının sonra höyük terk edilmiş, M.Ö. yak. 3500'lerde Geç Kalkolitik (GK) ile yeni bir dönem yaşanmaya başlanmıştır²⁰. Bu durumda kazı yapılmış merkezlerden alınmış sonuçlara göre, Burdur Bölgesi'nin tümünde, GN'nin bitiminden sonra adeta insansızlaşma, yerleşmesizleşme olmuş gibi görünüm vardır. Bölgede iskân, Kuruçay'dan edinilen bilgilerle M.Ö. yak. 3500'lerde tekrar başlamaktadır.

Bölgenin çok uzun süre tümüyle yaşanılmayan bir yer haline gelmesinin, eldeki bilgilerle açıklanabilmesi mümkün değildir. Ancak kesin olan, M.Ö. 7200'lerde (belki birkaç yüzyıl önce) başlayan Neolitik yaşam sürecinin, kesintisiz şekilde devam edip, M.Ö. 5800'lerde sona erdiği'dir. Bu sona eriş, kazılardan edinilen bilgilere göre çok ani olmuş, o zamana kadar bölgede var olan uygarlık sona ermiş, bu kültürün sahipleri adeta ortadan kaybolmuştur.

* * *

Yukarıda belirtildiği gibi, M.Ö. 3500'ler dolaylarında Kuruçay'da 6A yerleşmesinde başlayan yeni süreç Geç Kalkolitik olarak isimlendirilmiştir. Kuruçay'da Erken Kalkolitik'ten sonra yaşanmış olması, İTÇ'den farklı özellikler göstermesi ve biraz da Beycesultan'da yapılmış terminolojiye uyulması için 1980'li yıllarda kullandığımız ancak bugün isim olarak doğru bulmadığımız bu yeni kültür dönemi²¹, bugüne kadar yakın çevredeki başka kazı yerlerinden tanınmamaktadır. Bölgedeki daha eski kültürleriyle de herhangi bir ilişkisi olmayan bu yeni yaşam, olasılıkla birkaç yüz yıl devam etmişti.

* * *

Bilindiği üzere, klasik kültürel sıralama sisteminde Anadolu'nun bütünü için geçerli olmak üzere, M.Ö. 3000 dolaylarında İlk Tunç Çağı'nın başladığı kabul edilir. Anadolu'nun doğu yarısına kuzeydoğu, doğu ve Mezopotamya'dan bu tarihler civarında, hatta biraz daha erken olmak üzere, bazı etki veya göçler olmuş, yeni bir dönem yaşanmaya başlanmıştır. O bölgelerde bu değişimi İTÇ etiketi ile ayırmanın doğru olup olmadığını buradaki tartışmamıza katmak istemiyoruz.

Orta Anadolu'da 1930'un başlarında yapılan değerlendirmelerle Alişar Höyük'te Geç Kalkolitik'ten sonra '*Copper Age* / Bakır Çağı' olarak isimlendirilen bir döneme geçildiği söylenmiştir²². Kuzeybatı Anadolu'da Troad Bölgesi'nde Kumtepe ile Troya'nın ana toprak üzerindeki ilk yerleşmesinin (Troya I) İTÇ I olarak isimlendirilmesi de aynı yıllarda olmuştu²³. Beycesultan'da 1950'li yıllarda²⁴, daha sonraları Demircihöyük'te²⁵, Ilıpınar'da²⁶ ve bölgenin tamamında gerçekleşen kazıların bazılarında da İTÇ I'ın saptandığı bildirilmişti²⁷.

19 Bademağacı çç buluntuları içinde Geç Neolitik'ten daha sonrasına ait olabilecek parçalar vardır. Bulunmuş oldukları yerleşmelerin mimarlıkları hakkında bilgi edinilemeyen bu çç malzeme, Burdur Bölgesi'nin Geç Kalkolitik olarak isimlendirilen dönemine aittir (Bk.: Umurtak 2005).

20 Duru 1996, 5 vdd.

21 EK ile hiçbir ilişkisi olmayan GK'nın, neden Kalkolitik ortak isminin alt evresi olarak anıldığının açıklaması yoktur.

22 Osten 1937. '*Copper Age* / Bakır Çağı' deyimini Anadolu prehistorik terminolojisinde bir süre, İlk Tunç Çağı'nın hemen öncesi (Geç Kalkolitik ile İTÇ arası) bir dönem ismi olarak kullanılmış, bir müddet sonra, bu deyimini kullanılmasından vazgeçilmiştir.

23 Sperling 1976; Blegen v.d. 1950.

24 Lloyd - Mellaart 1962.

25 Korfmann 1983; Seeher 1987, 103 vdd.

26 Roodenberg 1995.

27 Batı Anadolu ve İçbatı Anadolu'da son 20 yıldan bu yana pek çok kazı yapılmış ve bunların bazılarında İTÇ'nin her üç ara evresine ait yerleşmeler saptanmıştır. Bk.: Harmankaya - Erdoğan 2002; Erkanal 2011; Efe - Türkiye'deki 2011 i;

Burdur Bölgesi'nde durum farklıdır. Bazı yüzey araştırma raporlarında İTÇ I'e ait olan yerleşmelerden söz edilmekte ise de, biz bunlara itibar etmiyoruz; zira bir iki yıl öncesine kadar bölgemiz ve yakın çevresinde İTÇ'nin ilk dönemlerine ait olduğu kesinleşmiş bir merkez kazılmamış, dolayısıyla İTÇ II'nin çok iyi tanınan mimarlık ve çanak çömlek vd. malzemesinden kesin şekilde ayrılan İTÇ I'in bu konulardaki özgün nitelikleri tam olarak öğrenilememiştir²⁸. Ancak dikkate değer bir olgu, GK'da olduğu gibi, Burdur Bölgesi'nin kuzey kesimi ile Büyük Menderes Havzası'nın doğusunda Çivril İlçesi yakınlarındaki Beycesultan Höyüğü arasında bu dönemde de bazı ilişkilerin olduğu konusunda güçlü kanıtların varlığıdır²⁹.

* * *

Durum M.Ö. 2800'lere doğru, İTÇ II'de değişmektedir. Kuzeybatı Anadolu'dan güneye tüm Ege sahil kesimine, bu alanın doğu komşu bölgelerine, Eskişehir³⁰, Afyon³¹, Güneybatı Anadolu -Teke Yöresi-³², Orta Anadolu, Karadeniz sahil kesiminde³³ kazılan veya diğer şekillerde bulunmuş malzemenin (çç, idol vs.) büyük kısmı, İTÇ'nin bu ilerlemiş dönemine aittir³⁴. Burdur Bölgesi'nde ekibimizin gerçekleştirdiği Kuruçay ve özellikle Bademağacı kazılarında İTÇ II'ye ait son derecede zengin buluntular ele geçmiştir.

İlk Tunç Çağı'nın son evresi olan İTÇ III ile Anadolu'da yeni bir döneme girilmektedir. Anadolu'nun büyük bir kısmının yeni gelen halklar tarafından iskân edilmesi gibi çok kapsamlı bir toplumsal değişime ek olarak, bu dönemde çömlekçi çarkının kullanımı genelleşmiş ve yeni bir kap kakac repertuarı ortaya çıkmıştır. Büyük ölçüde İTÇ II gelenekleriyle karışarak yaşanmış olan bu dönem ile onu izleyen Orta Tunç I'in arkeolojik belgelerini, bir kısmını yukarıda saydığımız İTÇ merkezlerinden oldukça iyi şekilde tanımaktayız.

* * *

Geleneksel terminoloji ile söylenirse, Erken Kalkolitik'in uzun bir zaman farkıyla ardılı olan Geç Kalkolitik'ten, tarihi dönemin başlarına, yani M.Ö. 3500 dolaylarından M.Ö. 1950'lere kadar olan 1500 yıla yakın zaman dilimi içinde Anadolu'nun değişik yörelerinde yaşanmış, kültürel farklılıkları çok belirgin olan, ayrıca başlama ve bitim tarihleri de birbirine uymayan dönemlerin isimlendirilmesi konusunda da, kanımızca gereksiz bir bölünme ve kavram karışıklığı mevcuttur. Bilim insanları, bundan önceki dönemler için yaptıkları gibi, birbirinden kültürel özellikleri az veya çok farklı olan evreleri, yani Geç Kalkolitik ve Tunç Çağlarını, klasik sistematığı bu kez de kendi içinde ara dönemlere bölerek algılamaya ve verilerini sistemin içinde bir yer bulup oraya sokmaya çalışmaktadır.

Burdur Bölgesi'nde, GK'da başlayıp 'Orta Tunç Çağı (OTÇ)' başlarına kadar olan bütün ara dönemler, Neolitik - Erken Kalkolitik olarak tanımlanan süreçten, mimarlık, çömlekçilik ve maden eşya yapım teknolojisi açısından, tam anlamı ile farklı nitelikler sergilemektedir. Bu farklılıklarından ilk'i, mimarlık konusunda, daha özel olarak yerleşme düzeninde gözlenmektedir.

Karul 2011, 96 vdd.; Ancak vurgulamak gerekir ki, 19 yüzyılın sonlarında Troya kazıları ve Yortan buluntularıyla tanınmaya başlayan İTÇ dönemi, bölgede daha ziyade İTÇ II ve İTÇ III evrelerine ait buluntu vermiştir.

28 Bu söylediklerimize bir oranda Elmalı Çevresi'nde yapılan araştırmaların değerlendirmeleri de dahildir.

29 2011 yılında kazılmasına başlanan Hacılar Büyük Höyük çalışmalarında, hem mimarlık hem çç olarak bu konuda önemli verilere ulaşılmıştır (Umurtak - Duru 2012a; Umurtak - Duru 2012b).

30 Efe 1988.

31 Lamb 1937; Lamb 1938.

32 Mellink 1964; Mellink 1965; Mellink 1966; Mellink 1972.

33 Alkım v.d. 1988.

34 Orthmann 1963.

Neolitik süreçten çok daha iyi organize olmuş bir kentleşme uygulaması Geç Kalkolitik'te başlamakta (Kuruçay), İTÇ I (Hacılar Büyük Höyük)³⁵ ve İTÇ II'de (Bademağacı) devam etmektedir³⁶. Bu saydığımız dönemlerde yerleşmeler, belli kurallar içinde, adeta bir ön planlama zorunluluğu içinde düzenlenmiş gibidir. Kuruçay 6A'da konutların, tapınak ve yerleşmenin en güçlü kişinin (Bey) evinin yeri, sokak ve meydan sistemi bilinçli şekilde, önceden yerleşmenin kuruluş aşamasında düşünülmüş, daha da önemlisi yerleşmenin dışarıdan gelecek tehlikelere karşı savunulması için önlemler alınmış, yerleşmeye giriş için özel uygulamalar yapılmıştır³⁷. Bizce bu yeni yerleşim düzenlemelerini / uygulamalarını basit mimari farklılaşma ve nüfus artışına bağlı bir kentleşme olarak görmemek lâzımdır. Olayın daha önemli yanı, GK'dan başlayarak yerleşmelerin bağımsız güç merkezleri haline gelmesidir. Başka bir anlatımla yerleşim birimlerinde yaşayan insanların içinde bir kişi veya ailenin / grubun o yerleşmenin yönetimini eline alması ve belki Anadolu'da ilk kez kasaba veya kentlerin bağımsız, kendi başına buyruk yönetimler haline gelmesidir; bir tür 'Kent Devleti' ya da 'Polis' denebilecek birimlerin ortaya çıkmasıdır.

Yerleşmelerin karakterlerindeki değişime paralel olarak, bu yeni süreçte çok kapsamlı başka değişimler de olmuştur. Kuruçay 6A - 3A yerleşmelerinde çok özgün bir çğ yapım teknolojisi ile üretilmiş yepyeni kap biçimleri ortaya çıkmış³⁸, bakırın kalayla ya da arsenikle karıştırılarak tunç gibi çok daha güçlü alaşımlar elde edilip bu yeni malzemenin araç gereç yapımında kullanılmasına başlanmıştır.

Mimarlıkta, çömllekçilikte ve madencilikte Kuruçay 6A'da gözlenen, adeta devrimsel nitelikli yenilikler, kuşku duymuyoruz ki, bugün ilk kez Kuruçay 6A'da ortaya çıkmış gibi görünsede, orada oluşmuş değildi. Söz konusu bütün yeniliklerin bu olgunluk düzeyine gelmesi için, bir başka yerde ortaya çıkıp, gelişme çizgilerini orada bu noktaya yakın bir aşamaya getirmiş olmaları gerekirdi. Biz, Kuruçay 6A - 3A arasında yaşanmış bu yeni toplumsal yapının ön gelişmesini nerede tamamladığını bilmiyoruz. Bilmediğimiz bir diğer husus da, Kuruçay'ın sözü edilen yerleşme sürecinde yaşamış insanların hangi sebeple ortadan kalkıp, hiçbir iz bırakmadan yok olduklarıdır.

Hemen yukarıda söylediklerimizin paraleli bir durum, İTÇ I için de geçerlidir. Şöyle ki; 2011 yılında Hacılar yakınlarında, Mellaart kazılarının yapıldığı alanın 400 / 500 m. kuzeyinde yer alan Hacılar Büyük Höyük'te (HBH) yapılan kazılarda³⁹, C14 ölçümüne göre M.Ö. 3015-2985'lere tarihlenen bir yerleşme bulunmuştur⁴⁰. HBH'nın batı yamacındaki bir açmada, çok kalın taş temelli, kazamatlı bir savunma sistemini çağrıştıran, 'Megaron' planlı birbirine yapışık ondört yapıdan oluşan bir ev dizisi gün ışığına çıkmıştır. Kazının ilk yılları olduğu için nasıl gelişeceği tam olarak bilinmeyen, büyük ihtimalle savunma ile ilgili olan söz konusu mimari kalıntılar, 2 m.'ye yaklaşan yükseklikte, 1.5 m. kalınlıkta masif taş temelleri ve iri testere dişi düzenlenmesiyle Anadolu Yaylası'nda ünük bir konumdadır.⁴¹ Bu yapı grubu içinde *in situ*

35 Umurtak - Duru 2012a; Umurtak - Duru 2012b.

36 Duru - Umurtak 2011.

37 Duru 1996; 5 vdd.; Lev. 32; Savunma konusunda Kuruçay 11 ve Hacılar II yerleşmelerinde bu konuda bazı uygulamaların varlığı not edilmelidir (Bk.: Duru 1994a, 11 vd., Res. 1; Mellaart 1970, 25 vdd.; Fig. 19-22.

38 Kuruçay GK çğ'sinin en yakın benzerleri Beycesultan GK yerleşmelerinden bilinmektedir (Duru 1996, 25 vdd; Lloyd - Mellaart 1962, 71 vdd.

39 Hacılar Büyük Höyük kazılarının ilk yılı sonuçları için bk.: Umurtak - Duru 2012a; Umurtak - Duru 2012b.

40 Umurtak - Duru 2012a, 22.

41 a.g.y., 22, Res. 2 ve Umurtak - Duru 2012b, 46 Res. 5.

durumda ele geçen çç⁴², Beycesultan'da kısmen GK, daha çok da İTÇ I yerleşme katlarında bulunanlarla paralellik içindedir⁴³

Anadolu'da İTÇ'nin başlaması için genelde kabul edilen tarihlerde yaşamış olan HBH'nin söz konusu yerleşmesinin altına inilmediği için, daha erkene ait yerleşmelerin devamı olup olmadığı hakkında bugünden bir tahmin yapmamız söz konusu olamaz. Ancak şu kadarını söyleyebiliriz ki, HBH'da ortaya çıkan yerleşmenin mimarlık buluntuları, bugün için Burdur Bölgesi hatta bütün Batı Anadolu için benzeri olmayan niteliktedir⁴⁴.

Hakkında hemen hiç bir şey bilmediğimiz İTÇ I'nin HBH'daki mimarlık kalıntıları, gerek kalın güçlü duvarları, gerekse çok gelişkin savunma sistemi ile doğal olarak bu yerleşmede temsil edilen yaşamın daha eskilere giden öncülerinin olması gerektiğini akla getirmektedir. Kuruçay'ın 6A-3A süreci için söylediğimiz gibi, HBH'da da idari / siyasi gücü elinde tutan bir otorite bulunmalıdır. Diğer bir söylemle Kuruçay'da gözlenen kentsel merkezli 'Yerel Güç' benzeri bir sistem, sanırım yörede İTÇ I'de de devam etmektedir. Ancak bu sistemin Kuruçay GK'dakilerle herhangi bir ilişkisinin, bağının olup olmadığı konusunda şimdiden herhangi bir şey söylemek mümkün değildir.

* * *

Burdur Bölgesi Prehistoryası'nın son evrelerinden İTÇ II dönemi, Bademağacı'nda çok gösterişli, adeta bir kent devleti niteliğindedir⁴⁵. Yerleşmenin ortasına alınmış olasılıkla saray yapıları, onları çeviren en dış halkadaki megaron tipinde ev dizisi ile tam bir 'Beylik' merkezi durumunda olan Bademağacı İTÇ II / 3 ve 2 yapı evreleri, bu dönemde bölgedeki politik / idari durum hakkında da ipuçları vermektedir⁴⁶.

* * *

Buraya kadar söylediklerimiz, ağırlıklı olarak Burdur Bölgesi için geçerli olmak üzere, sürekli yerleşime geçişten, yani M.Ö. 7200'ler civarından M.Ö. 1950 dolaylarına kadar olan beş bin yılı aşkın bir süredeki kültürel gelişme çizgisi içinde yaşananların, kazı yapılan beş merkezden edinilen bilgilerle irdelenmesi ve bu işlem sırasında araştırmaların, tespitlerin yapıldığı günün bilgi düzeyine uygun olarak söylenenlerin (bizimkiler de dahil olmak üzere) eksiklerinin ve uyumsuzluklarının ana hatları ile belirtilmesiydi. Bunları vurgulamaktan amacımız da, başta söylediğimiz gibi, ilgilendiğimiz süre içindeki kültürel gelişmeleri daha isabetli ve daha somut olacağına inanacağımız yeni bir terminolojiye çevirmek için konuyu tartışmaya açmak ve öneriler yapmaktır.

42 Umurtak - Duru 2012a, 46, Res. 8 ve s. 47 Res. 12; Lloyd - Mellaart 1962, 129 vdd. Fig. P 14-19. J. Mellaart Beycesultan İTÇ I kültürünün kendinden önceki Geç Kalkolitik süreçten ayrılmakta olduğunu, fakat bunun çok keskin olmadığını ve özellikle İTÇ I'nin bazı çç tiplerinin GK'dan geldiğini söylemektedir (Bk.: a.g.y., 117).

43 Lloyd - Mellaart 1962, 129 vdd. Fig. P 14-19. J. Mellaart Beycesultan İTÇ I kültürünün kendinden önceki Geç Kalkolitik süreçten ayrılmakta olduğunu, fakat bunun çok keskin olmadığını ve özellikle İTÇ I'nin bazı çç tiplerinin GK'dan geldiğini söylemektedir (Bk.: a.g.y., 117).

44 Beycesultan XIX. yapı katında ortaya çıkan kalın taş temelli yapı (a.g.y., 28, Fig. 7), HBH'nin söz konusu İTÇ I dönemi yapılarının temel konstrüksiyonuna çok benzemektedir. Beycesultan'da kazı alanı dar olduğundan, bu temellerin nasıl geliştiği ve plan açısında HBH ile herhangi bir benzerliğinin olup olmadığı belirsizdir. HBH'nin testere dişli ve kazamatlı sur yapısının, GK'ya tarihlenen Mersin Yumuktepe XVI. Kat yerleşmesinin mimarlığı ile şekilsel olarak benzerlik gösterdiğini not etmek isteriz (Garstang 1953, 131 vdd.; Plan 79). Buna ek olarak, Tarsus Gözlükule İTÇ II yerleşmesi surunun iri testere dişli olduğunu da belirtmeliyiz (Goldman 1950, Plan 6; Fig. 90).

45 Duru - Umurtak 2011.

46 Burdur Bölgesi'nin batı komşusu Teke Yöresi'nin (Antik Lykia) önemli merkezi Karataş Semayük'te de aynı dönemde, etrafında 'megaron'ların bulunduğu, olasılıkla 'kırallı bir yapı' vardır. Semayük yerleşmesinin bu planlaması, buranın da Bademağacı gibi yerel bir 'Beylik' merkezi olması ihtimalini akla getirmektedir (Bk.: Mellink 1964)

Öncelikle belirtmek isterim ki, bugün geldiğimiz bilgi düzeyine cevap vermeyen ancak kullanmaya devam ettiğimiz kültürel sıralama sisteminin yetersizliği, ilerde giderek artarak daha da ciddi boyutlara ulaşacaktır. Zorlukları aşmak için yeni ve daha uygun bir sistemin bulunmasının zor olduğunu biliyorum;⁴⁷ bulunacak / önerilecek sistemlerin, ilerde daha da yoğun şekilde artacak bilgiyi düzenli ve mantıklı şekilde yerleştirmek için yeterince esnek bir çerçeve olamayabileceğini söylemek de mümkündür. Ancak her şeye rağmen, Burdur Bölgesi Prehistorik dönem kültürlerinin, eski terminoloji ile Neolitik'ten başlayarak 'Tarihi Çağlar'ın başına kadar olan süre içindeki gelişmesinin yeniden düzenlenip isimlendirilmesi konusunda fikirlerimi söylemek istiyorum.

Yeni 'Kültürel Sıralama Sistemi', bütün zorluklara rağmen eski 'Klasik Sistem'den kesin şekilde ayrılmalıdır. Yeni isimlendirme için kanımızca iki alternatif vardır:

1) Kültürel süreçteki gelişme basamaklarını, nispeten soyut olan 'Ekonomik' gelişmelere dayalı bir söyleme dayandırmak;

2) Göreceli olarak daha somut öğeleri, örneğin "*Yerleşim birimlerinin niteliklerini*" ya da arkeoloji araştırmalarının en zengin buluntu grubu, aynı zamanda en ayrıntılı şekilde incelenen buluntu türü olan '*Çömlekçilik*'teki gelişmeleri esas alarak tanımlamak.

Genel bir söylemle 'ekonomik', daha somut bir ifade ile 'Üretim'e dayalı ayırım önerisi daha önce yapılmış, ancak çok kuvvetli gerekçelerine karşın tutulmamıştır⁴⁸. Bu durumda kanımızca ikinci seçeneğin kullanılması daha uygun olacaktır.

* * *

Tarihöncesi dönemi insanların / toplumlarının dünyanın hemen her yerindeki gelişme şekli, sırası ve zamansal temposuna doğru çerçeve olabilecek tek bir şablon oluşturmaya çalışmanın gereksiz ve de boşuna bir caba olduğuna inanıyorum. Bu sürecin her bölgede farklı bir çizgisi ve hızı olduğunun hiç akıldan uzak tutulmamasını vurgulayarak ve dolayısıyla da bu yazımda sadece Burdur Bölgesi'ni söz konusu ettiğimizi tekrarlayarak, uzun ve çok önemli sosyal ve kültürel gelişmelerin olduğu, eski terminoloji ile Neolitik'in başlangıcından, Anadolu'da yazının kullanıldığı OTC'ye kadar olan zaman aralığının, '*Son Prehistorik Dönem (SPD)*' olarak tanımlanmasının uygun olacağını düşünüyorum. Buna ek olarak, geleneksel terminolojinin Neolitik ve Erken Kalkolitik'ini birleştirerek, bu iki dönemi SPD'nin ilk evresi olarak ayırıyor ve bu evreyi '*İlk Yerleşimler ve Kentleşmeye Geçiş Süreci - İYS*'; eski terminoloji ile Geç Kalkolitik'ten Orta Tunç Çağı'na kadar olan süreyi de, yine bir bütün halinde '*Gelişmiş / Kentel Yerleşimler Süreci - GYS*' olarak tanımlamak istiyorum. Bu iki ana bölüm, kendi arasında alt bölümlere ayrılacaktır (Alt bölünmelerin geleneksel terminolojideki karşılıkları için bk.: Çizelge). Küçük farklarla benzeri bir sıralama cetvelini, 'Çömlekçilik'e bağlı olarak yapmak da mümkündür.

Bu yeni tanımlamanın / isimlendirmenin birçok eleştiri alacağını tahmin ediyorum. Ayrıca gerek mantıksal, gerek arkeolojik açıdan bazı eksiklerinin ya da uyumsuzluklarının olduğunu da biliyorum ve daha başka eksik ve uyumsuzlukların meslektaşlarım tarafından ortaya konulacağına eminim. Bunlara ek olarak, bu sistematığın de zamanla yetersiz kalacağından kuşku-

47 Bu türden bir kültürel sıralama sisteminin eksiksiz ve doğru olması, zamanla büyük değişiklikler yapılmasının gerekmemesi gibi bir durum, ancak bölgede, tarihöncesi bu son dönemlerinde sürekli yerleşilmiş olan bir höyük bulunup, onun kazılmasıyla mümkün olabilirdi. Böylesi bir sistemin ülke genelinde olması için ise, kültür bölgesi olarak kabul edilebilecek her bölgede bu nitelikte bir höyüğün bulunması gereklidir. Fakat elbette böylesi yerleşmelerin / höyüklerin var olma olanağı hiçbir zaman söz konusu olmayacaktır.

48 Braidwood 1960; Esin 1981.

yok. İlk zayıf halka olarak da, “İYS’den önce Anadolu’nun başka yörelerinde yaşandığı bilinen kültürel dönemlerin bazılarının, özellikle Akeramik Neolitik aşamanın bölgemizde de saptanması halinde, bu yeni dönemler sistemin başına nasıl eklenecektir?” sorusu akla gelecektir. Yahut “Eski sistem için eleştiri konusu olan, çok sayıda alt ve üst bölünmelerle yeni isimlendirmeler yapmak, bu defa da zorunlu olmayacak mıdır?” denilecektir.

Hemen herkesin yetersiz bularak eleştirdiği klasikleşmiş kültürel sıralama sistematığının değişmesi konusunun daha çok uzun tartışmalara ihtiyacı bulunduğunu, bunun -uzun- bir süreç olacağını, niteliklerini ve ayrıntılarını çok iyi tanıdığımı sandığım Burdur Bölgesi için dahi bunun söz konusu olduğunu biliyorum. Bu konularda daha önce bazı meslektaşlarımızın yaptıkları önerilerin karşılaştığı durum gibi, yukarıda yaptığımız önerilerin de genelde olumlu karşılanmakla birlikte, sonuçta kabul görmeyerek kullanılmayacağını yüksek bir ihtimal olduğunu da tahmin etmek güç değildir. Bu nedenle buraya kadar bütün söylediklerime rağmen, karşılıklığa neden olmadan ve söylemek istediklerimin anlaşılabilmesi için, bundan sonra da eski terminolojiyi kullanmaya devam etmeye kendimi zorunlu hissediyorum.

* * *

Burdur Bölgesi ‘Son Prehistorik Dönem’

Gelişmiş / Kentsel Yerleşimler Süreci (GYS)
(Geç Kalkolitik ve İlk Tunç I-III / Orta Tunç I)

————— M.Ö. 1950

GYS V (Orta Tunç I)

GYS IV (İlk Tunç III)

GYS III (İlk Tunç II)

GYS II (İlk Tunç I)

GYS I (Geç Kalkolitik)

————— M.Ö. 3500

Bilgimiz olmayan –ara– dönem

————— M.Ö. 5800

İlk Yerleşimler ve Kentleşmeye Geçiş Süreci (İYS)

(Neolitik ve Erken Kalkolitik)

İYS IV (Erken Kalkolitik)

İYS III (Geç Neolitik)

İYS II (Erken Neolitik II)

İYS I (Erken Neolitik I)

————— M.Ö. 7200

? ? ?

Kaynakça ve Kısaltmalar

- Alkım v.d. 1988 B. Alkım – H. Alkım – Ö. Bilgi, İkiztepe I. Birinci ve İkinci Dönem Kazıları (1988).
- Blegen v.d. 1950 C. Blegen v.d., Troy I. General Introduction, The First and Second Settlements (1950).
- Braidwood 1960 R. J. Braidwood, "Levels in Prehistory: a Model for the Consideration of the Evidence", Evolution After Darwin. University of Chicago Press (1960).
- Childe 1951 G. Childe, Man Makes Himself (1951).
- Childe 1952 G. Childe, A New Light on the Most Ancient Near East (1952).
- Duru 1989 R. Duru, "Were the Earliest Cultures at Hacılar Really Aceramic?", K. Emre v.d. (ed.), Anatolia and the Ancient Near East. Tahsin Özgüç'e Armağan (1989) 99-104;
- Duru 1994a R. Duru, Kuruçay Höyük I. 1978-1988 Kazılarının Sonuçları. Neolitik ve Erken Kalkolitik Çağ Yerleşmeleri (1994).
- Duru 1994b R. Duru, "Hacılar'ın En Eski Kültürleri Gerçekten Çanakçömleksiz Neolitik mi idi?", Anadolu Araştırmaları XIII, 1994, 1-12.
- Duru 1996 R. Duru, Kuruçay Höyük II. 1978-1988 Kazılarının Sonuçları. Geç Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı Yerleşmeleri (1996).
- Duru 2003 R. Duru, "Bademağacı Kazıları 2000 ve 2001 Yılları Çalışma Raporu", Belleten Cilt: LXVI, Sayı: 246, Ağustos 2003, 549-573.
- Duru 2008 R. Duru, MÖ 8000'den 2000'e Burdur - Antalya Bölgesi'nin Altıbin Yılı (2008).
- Duru – Umurtak 2005 R. Duru – G. Umurtak, Höyücek. 1988-1992 Yılları Arasında Yapılan Kazıların Sonuçları (2005).
- Duru – Umurtak 2011 R. Duru – G. Umurtak, "Bademağacı 2010 Yılı Kazıları", Anmed 9, 2011, 7-15.
- Efe 1988 T. Efe, Demircihüyük III/2 (1988).
- Efe – Türkteki 2011 T. Efe – M. Türkteki, "İç Batı Anadolu Bölgesi: Giriş", Karşıdan Karşıya. MÖ 3. Bin'de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu. Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi. 24 Mayıs-28 Ağustos 2011, İstanbul (2011) 186-233.
- Erdoğan v.d. 2004 B. Erdoğan – O. Tanındı – D. Uygun; TAY ¹⁴C Veritabanı. Ege Yayınları 66, TAY 5 - Ek 1 (2004) Hacılar sayfası.
- Erkanal 2011 H. Erkanal, "MÖ 3. Bin'de Batı Anadolu Sahil Kesimi ve Kiklad Adaları: Giriş", Karşıdan Karşıya. MÖ 3. Bin'de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu. Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi. 24 Mayıs-28 Ağustos 2011. İstanbul (2011) 116-183.
- Esin 1981 U. Esin, İlk Üretimciğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları (1981).
- Garstang 1953 J. Garstang, Prehistoric Mersin (1953).
- Harmankaya – Erdoğan 2002 S. Harmankaya – B. Erdoğan, TAY 4a/4b İlk Tunç. Task Yayınları 9 (2002)
- Karul 2011 N. Karul (ed.), Tarihöncesinden Demir Çağına Anadolu'nun Arkeoloji Atlası, ArkeoAtlas 1, 2011, 196 vdd.
- Korfmann 1983 M. Korfmann, Demirci Höyük. Die Ergebnisse der Ausgrabung 1975-1978 I (1983).

- Lamb 1937 W. Lamb, "Excavations at Kusura near Afyon Karahisar", *Archaeologia* 86 (1937) 1-64.
- Lamb 1938 W. Lamb, "Excavations at Kusura near Afyon Karahisar II", *Archaeologia* 87, 1938, 217-278.
- Lloyd – Mellaart 1962 S. Lloyd – J. Mellaart, *Beycesultan I. The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels* (1962).
- Mellaart 1970 J. Mellaart, *Excavations at Hacilar I, II* (1970).
- Mellink 1964 M. Mellink, "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1963", *AJA* 68.3, 1964, 269-278.
- Mellink 1965 M. Mellink, "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1964", *AJA* 69.3, 1965, 241-251.
- Mellink 1966 M. Mellink, "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1965", *AJA* 70.3, 1966, 245-257.
- Mellink 1972 M. Mellink, "Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia 1971", *AJA* 76.3, 1972, 257-269.
- Orthmann 1963 W. Orthmann, *Die Keramik der Frühen Bronzezeit aus Inneranatolien* (1963).
- Osten 1937 H. H. von der Osten, *The Alishar Höyük. Seasons 1930-32, Part II, OIP XXVIII* (1937).
- Özdoğan 2012 M. Özdoğan, "Neolitik Dönemi Yeniden Düşünmek", *Aktüel Arkeoloji* 27, 2012, 38-51.
- Roodenberg 1995 J. Roodenberg, *The Ilıpınar Excavations I* (1995).
- Seeher 1987 J. Seeher, *Demircihüyük. Die Ergebnisse der Ausgrabung 1975-1978 III.1* (1987) 103 vdd.
- Sperling 1976 J. W. Sperling, "Kum Tepe in the Troad. Trial Excavations, 1934", *Hesperia* 45/4, 1976, 305-364.
- Umurtak 2005 G. Umurtak, "A Study on the dating of new groups of pottery from Bademağacı Höyük and some reflections on the Late Chalcolithic Cultures of Southwestern Anatolia", *Anatolia Antiqua* XIII, 2005, 53-69.
- Umurtak 2011 G. Umurtak, "Understanding the Hacilar II Settlement", *Adalya XIV*, 2011, 1-16.
- Umurtak – Duru 2012a G. Umurtak – R. Duru, "Hacilar Büyük Höyük 2011 Yılı Kazıları", *Anmed* 10, 2012, 21-26.
- Umurtak – Duru 2012b G. Umurtak – R. Duru, "Hacilar'ın İkinci Höyüğünde Çalışmalara Başlandı. Hacilar Büyük Höyük Kazısı - 2011", *Müze* 5, 2012, 44-48.